

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יד"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ב.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ו

פרשת ואתחנן

א. הכתב והקבלה.

פרק ג' פסוקים כג', כד':

ההבדל בין "תחינה" לבין "תפילה"

(כג) ואתחנן. היא בקשה בדרך תחנונים והיינו בזמן שהמבקש משער את עצמו בלתי ראוי אל הדבר המבוקש על צד החיוב, ואינו מבקש להשיג מבוקשו רק על צד התחינה שיחוננהו המתבקש, ויתעורר במדת רחמיו למלאות שאלתו אעפ"י שאינו ראוי לכך. וטעם "תחנה" כטעם "תפילה", שענין "תפילה" עזיבת הדבר אל המתבקש שיעשה פלילה, וענין "תחינה" עזיבת הדבר אל המתבקש לעשות בו חנינה, דהיינו מציאת חן. שאם ימצא חן בעיני המתבקש הנה הוא מוותר נגדו אעפ"י שאין הדבר עליו חובה. ובא בהתפעל, ותרגומו (אום גארע ביטטענד געווארדען) (רש"י, ירדעת שלמה, ח"ב דף יט: אורח החכמה, עמ' 42), ועיין מה שכתבתי בפרשת וירא (בראשית כ, יז) "ויתפלל אברהם".

(כד) והלבנון. זה בית המקדש וקורין אותו "לבנון" שהוא מלבין עונותיהם של ישראל שנאמר (ישעיה א, יח) "אם יהיה חטאיכם כשנים כשלג ילבינו" (ספר). ויש מוסיפין בטעם שמו, ושל הר לבנון עצמן לפי שהוא מכוסה תמיד בשלג שהוא לבן, כמאמר ירמיה (יח, יד) "שלג לבנון". ויש להעיר כי בספרו של יוסף פלאביוס "מלחמת היהודים" (ספר ה פרק ה סעיף ו) כתב שכיון שהבית היה בתחילה מכוסה סיד לבן היה נראה מרחוק כאילו הוא מכוסה שלג ויש להוסיף עוד בטעם שם זה, ע"ש המור והלבונה הגדלים שם, כי מקום המקדש הוא הר המוריה ככתוב (דהיי"ב ג, א) "ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה". וכבר אמר הרמב"ן (סוף פרשת וירא) בטעם שם "הר המוריה" כי ימצאון שם בהר ההוא מור ואהלים וקמנון, והמור מראהו לבן, ובשיר השירים (ד, ט) אמר "אלך לי אל הר המור ואל גבעת הלבונה", והוא בית המקדש כבתרגום ורש"י שם. ואמר שם בילקוט שמעוני (רמז תתקפח) בשם פסיקתא רבתי, נקרא מוריה על שם שקטורת הסמים הרבה בתוכו.

אלו

1. איך פרשנו מפין את האלה: "ואתחנן" כאן, כמה היא שונה מן התפילה?
2. כמה משה רבינו השתמש כאן במילה זו דוקא?
3. מהי "תפילה" לדעת פרשנו ומה היא שונה מן "תחינה"?
4. כמה כל המפרשים מוציאים את המילה "לבנון" מידי פסוק כאן?
5. כמה היא ארוכה נותן פרשנו כאן ומה ההפך פנימה?

* * *

ב. תוספת ברכה.

פרק ד' פסוק ז':

כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו (ד' ז')

לפי הירושלמי ברכות (פרק ט' ה"א) בא ענין פסוק זה להורות דרך הנהגת האדם למקום, שאם בא לאדם דאגה וצער לא יצעק לא למיכאל ולא לגבריאל (המלאכים) אלא להקב"ה בלבד, והוא יענה לו, ע"כ. וזה מרומז בלשון פסוק זה, גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו, אליו לעצמו, בלא אמצעים.

וכפי הנראה על יסוד דברים אלה יסד הרמב"ם בי"ג עקרים שלו את העיקר החמישי „אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו לו לבדו ראוי להתפלל ואין לזולתו ראוי להתפלל“, ע"ב, וכונת הלשון „לזולתו“ – למלאכים. כמבואר בירושלמי.

פרשת ואתחנן

ויש שקראו תגר על הנוסח בסליחות „מלאכי רחמים... חלו נא פני אל“, וכן „מדת הרחמים לפני קונך תחנתנו הפילי“, ועוד נוסחאות כאלה, וזה מעין תפלה לאמצעי (עיין בקרבן נתנאל סוף פרק ראשון דראש השנה). ואמנם מצינו לאחד החכמים שאמר „שמים וארץ בקשו עלי רחמים, חמה ולבנה, כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים“ (ע"ז י"ז א').
 וכן אמרו (סנהדרין מ"ד ב') לעולם יבקש אדם רחמים שיהיו הכל מאמצין את כחו, ופירש"י שייסעוהו מלאכי השרת לבקש רחמים.
 ובמס' תענית (ט"ז א'), ולמה יוצאין (בתענית) לבית הקברות כדי שיבקשו המתים עלינו רחמים.

ובסוטה (ל"ד ב'), פירש כלב מעדת מרגלים והלך לחברון ונשתטח על קברי אבות והתפלל שינצל ממומת מרגלים.
 ועוד שם (ל"ג א') פירש"י לענין דאיירי שם בגמרא, יחיד צריך שייסעוהו מלאכי השרת לבקש רחמים (בתפלה).
 ובשבת (י"ב ב') אמרו, דחולה אין צריך שיודקו לו מלאכי השרת להכניס תפלתו לפניו מן הפרגוד, „משום דשכינה מראשותיו של חולה“ (מלשון רש"י) ומתבאר דלבריא צריך.
 הנה כי כן מנגדות האגדות זו לזו, ודרוש שימת לב מיוחדת למצוא פשר דבר להשוותן

ומה שנראה לי בכלל ענין זה, דהאיסור הוא רק להתפלל ישר אליהם למלאכים או למדות, שהם יושיעו, אבל לבקשם שהם ימליצו בעדינו ויתפללו עלינו לפני ה' – אין זה גרע ממה שאמרו (ב"ב קט"ז א') מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים. ועם פשר ענין זה ישתוו המאמרים שהבאנו.

אגרות

1. איך ניתן לפרש פסוק זה לפי פסוק?
2. איך מפיין פרשנו את הפסוק?
3. מהי הפעולה עם "האמצעים"?
4. פרשנו מפיא דואמאות לצנין זה, איך ניתן להפינים?
5. איך פרשנו מספיר את הדברים מפלי צורק להתנאד לחלק אמס?

* * *

1. אברבנאל, פרק ה', פסוק יב':

האמנם חכמינו זכרונם לברכה, דקדקו במלת "זכור" ובמלת "שמור". ואמרו: שה'זכירה' בכאן תורה על חדוש העולם ובריאתו יש מאין, כי הזכרון הזה דבר מיוחד לדברים הקדומים. וה'שמירה' תורה על עשיית המצוה והוצאתה אל הפועל, וכמו שאמר: "ושמרו בני ישראל את השבת" (שמות לא, טז), "אך את שבתותי תשמורו" (שם פסוק יג), "ושמרתם את השבת" (שם פסוק יד), "שומר שבת מחללו" (ישעיה נו, ב), כי תמיד נאמרה השמירה על עשיית מצות השבת וקיומה. וכיון שמצינו שבדבור "זכור" בא הטעם מחדוש העולם, ובדבור "שמור" בא טעם יציאת מצרים, חששו פן יחשוב אדם שיהיה סתירה מה בדבר. מאשר בדברות הראשונות צוה על השבת, לתכלית שזכור חדוש העולם ובריאתו. ובדבור "שמור" לא צוה ולא הזהיר על זכרון פנת החדוש, כי אם על שמירת המצוה והוצאתה לפועל בעבור שיצאו ממצרים. הנה להסיר הספק הזה אמרו רבותינו זכרונם לברכה (מכילתא שמות כ, ח) שזכור ושמור בדבור אחד נאמרו וכו', שנאמר (תהלים סב, יב): "אחת דבר אלהים שמים זו שמעתי". רצו בזה, שעם היות שבדברות הראשונות כתוב: "זכור", ובדברות האחרונות נאמר: "שמור", הנה כאשר יעוין, ימצא בכל אחד מהדבורים ההם כלולים שני העניינים, רוצה לומר: "זכור" - המורה על הבריאה, ו"שמור" - המורה על יציאת מצרים.

הסתירה בין הוראת "זכור" להוראת "שמור", הביאה את חז"ל לומר שבדבור אחד נאמרו, שבכל פעם נכללים שני העניינים

אגרות

1. מהי המדרת פרשנו למועדים: לכה, הנה וכו'?
2. מה רצתם תורה ללמדנו פ: "זכור" ומה פ- "הנה"?
3. איך חז"ל הפינו את הנאמר?
4. מה קצת רצו ללמדנו מהמדרתם זו?

* * *

פרק ו' פסוק ה':

ו,ה ככל לבבך וכו'.

האי מאן דבעי למיהוי חסידא — לקיים מילי דברכות (בבא קמא ל, א). זה הדבקות וההכרה שהכל בא מן השם וההודאה אליו, וזה "בכל לבבך" — על השכליות י, ואמר לה, לקיים מילי דאבות (בבא קמא שם), זה מידות ותכונות הנפש, וזה "בכל נפשך", ואמר לה, לקיים מילי דנויקין (בבא קמא שם). כי האדם מדיני בטבע, ואוהב הקיבוץ לרוב חסרונו, וכבר נתעורר בן זומא (ברכות נח, א) בראותו אוכלוסא י (על גבי מעלה בהר הבית אמר: ברוך חכם הרוזים, וברוך שברא כל אלה לשמשני, הוא היה אומר) כמה יגיעות יגע (אדם הראשון עד שמצא פת לאכול — חרש זרע וקצר ועמר ודש וזרה וברר ושחן והרקיד ולש ואפה — ואח"כ אכל, ואני משכים ומוצא כל אלה מתוקנים לפני, עכ"ל). ואינו דומה לבעל חי שלבושו וביתו עמו, וחכם הרוזים שמשתלם בדיעה ובחכמה על ידי חינוך וזולתו.

לכן (שבת לא, א) מה דעלך סני — מה שאתה רוצה מזולתך תועליות ולא רע — כן את לזולתך, וזה "ובכל מאודך", עם מה שיש לך יתרון על כל בעלי החיים, וזה מילי דנויקין. (ו,ה) 1. כי הלב בלשון המקרא מוסב על האינטלקט ("הכס לב"). 2. יצור חברתי. 3. מחפש חברה, עקב אי יכולתו לעמוד ולתפקד בעצמו ללא שירותי החברה. 4. רש"י: חיל גדול של ששים ריבוא. 5. רש"י: היודע מה שבלב כל אלה. 6. רש"י: שהם חורשים וזורעים ואני מוצא מוכן. 7. לא רק מזונותיו מוכנים, אלא אף לבושו ומקום מגוריו הרי שלכאורה הבעל חי עדיף על הצדיק המוצא רק את מזונותיו מוכנים (ובהמשך הגמרא גם את לבושו). 8. כלומר, לאדם יש יתרון על הבעל חי לא במה שהוא מוצא מן המוכן, אלא בכך שמיחוסף לו כאשר נוחן לאחרים ובא במגע אחסו הנתינה והדאגה לזולת היא במסגרת סדר נויקין כאנשים הפועלים יחד בחברה אחת. ועיין עוד בזה בקטע הבא. 9. לחברך לא תעביד (שבת לא, א). 10. דהיינו "מאודך". ועיין בקטע הבא יישום נוסף של פירוש זה למלה "מאוד".

אגרות

1. איך פרשנו מפין את: "ככל לבבך"?
2. מה מסמל הלב לדעתו?
3. האם היות האדם חברתי ולקוק לחברה הוא יתרון או חסרון לו, ומה המסקנה מכך?
4. מה פדיון אמר והפין בן-זומא פאחירתו המיוחדת?
5. כמה האדם רוצה וצוה על הפסחות לחרות מה שלכאורה יש להם יותר?
6. כמה הנתינה והדאגה לזולת מפוץ יתרון לאדם?

ה. ספר החינוך.

פרק ו' פסוק טז':

תכד. שְׁלֵא קִנְסוֹת נְבִיא אָמַת יוֹתֵר מִדָּאֵי שְׁנִקְנַעְנוּ שְׁלֵא לִנְסוֹת יוֹתֵר מִדֵּי הַנְּבִיא הַמְּסִיר אַחֲרֵיהֶם וְהַמְּלַמְּדֵם בְּרִכֵּי הַתְּשׁוּבָה אַחֵר שְׂבַדַּע אָמַתָּת נְבוּאָתוֹ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: לֹא תִנְסוּ אֶת-יְיָ אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בְּמִסְפָּה. קְלוֹמֵר: לֹא תִנְסוּ גְמוּלֵי הַשָּׁם וְנִגְשׂוּי שְׁהוֹדִיעַ לָכֶם עַל-בְּרֵי נְבִיאָיו עַל צַד שֶׁתִּסְפְּקוּ (= שְׁמַיְלוּ psp) בָּהֶם. מִשְׁרְשֵׁי הַמִּצְוָה, לְפִי שְׂבַנְסִיוֹן הֵיחָר נְבִיאֵי הָאָמַת — יִמְצֵא הַפֶּסֶד, כִּי פְּעָמִים יִחְלְקוּ עָלָיו הַתּוֹךְ כִּדְּבֵי אֶדָם הַמְּקַנְאִים בּוֹ וְהַכּוֹאֲכִים לְמַעֲלָתוֹ, וְדָבַר הַנְּבוּאָה אֵינְנוּ עֹנֵן תְּמִידִי לְכָל-נְבִיא, כִּי פְּעָמִים לֹא יִתְנַבֵּא כִּי-אִם מֵעַט, וְאִם בְּכָל-פַּעַם וּפְעַם נִסְרִידֵהוּ לְחַת אֹת וּמוֹפֵת-נֶאֱמַן שֶׁהוּא נְבִיא, יִהְיֶה סִבָּה לְעַם שֶׁיִּקְרְדוּ בּוֹ וְיִקְלּוּ בְּדַבְּרֵי הַרְבֵּה פְּעָמִים, וְעַל כֵּן הִזְהַרְנוּ לְהִאָּמֵן בּוֹ וְשֵׁלֵא לִנְסוֹתוֹ יוֹתֵר מִדֵּי אַחֵר שֶׁיִּהְיֶה מְחֻק עִמָּנוּ כְּטוֹב וְנֶאֱמַן לְנְבִיא, וְנִדְבַר הַזֶּה אֲרַע לְנְבִיאֵי הָאָמַת עִם נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר, שֶׁהֵיוּ מְכַחֲשִׁים נְבוּאָתָם וּמְסַפְּטִים אַחֲרֵיהֶם וּמְכַחֲשִׁים דְּבָרֵיהֶם עַד שֶׁלֹּא הָיָה מְסַפֵּק לָהֶם אֹת אַחֵר אֹת וּמוֹפֵת אַחֵר מוֹפֵת, וְכֵמוּ כֵּן בְּכָל-לְהַזְהֵרָה, שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת

מצות השם קרוף הוא על דרך הנסיון. קלומר: שיצשה אדם מצנה לנסות אם יקלהו השם בצדקו — לא להצבת האל וינצתו אותו, ואל יקשה עליה מה-שאמרו וקרונם לקרקה בפרק קמא דמסכת פסגית (ט א): "עשר תעשר" — עשר בשביל שתתעשר, שקבר תירצוה שם ואמרו: שקבל-המצות נאמר, לא תנסו, חוץ מזו דמעשר, שנאמר הביאו את-כל-המעשר אל-בית האוצר... וכתונני נא פזאת וגומר" (מלאכי ג י); ונתעם קול, קענן שקתוב, מלנה הי חונן דל" (משלי יט יו). קלומר: שהודיענו האל קרוף הוא כי בפרנסנו משרתי ביתו בטעשר — נמצא התועלת ונתקרה בקמוננו על-כל-פנים ולא יעצב זה שום דבר-חטא ופון, וטעם אסור הנסיון במצות — מסני ששכר מצות אינו כעולם הזה, וכמו שדרשו וקרונם לקרקה קריש מסכת עבודה זרה (ג א): "היום לעשותם" — ולמסר, קלומר: לעולם תבא — לטל שקכרם, וזהו שאמרו וקרונם לקרקה (ריה ד א) האומר, סלע זו לצדקה בשביל שיחנה בניי — קרי זה צדיק גמור, תרצוה תקמים המקשרים: קשגומר הנותן קלבו לתת אותה בין שיחנה או לא יחנה, שאין זה מנסה את-השם.

אגרות

1. מה פדיון המצוה ומה המיוחד בה?
2. מה עלתו לחשו ולכן צריכי ס לנבוא פהתאם לציווי זה?
3. למה אין לעשות מצוות על מנת לנסות את הקס"ה?
4. כמה שונה מצוה מצער מכל המצוות האחרות ולמה?
5. למה מותר לאמר פנתו צדקה: "...פסיף יחיה פני"?